

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗВЕРНЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ "ДЕФІЦИТУ" СУДДІВСЬКИХ КАДРІВ

Здійснено системний і послідовний аналіз одного з аспектів проблеми нестачі в судах суддів, притаманної сучасному етапу розвитку судової системи України. Поставлено за мету дати відповідь на питання, як слід урегулювати ситуацію зі зверненням судового рішення до виконання у випадку відсутності в судді, який виніс рішення, повноважень здійснювати правосуддя. Для її досягнення були використані загальний діалектичний метод наукового пізнання, а також спеціальні методи: логіко-структурний, системного аналізу та моделювання. Завдяки застосуванню останнього запропоновано різну модифікацію ситуації, що має значення для врегулювання проблеми. Ідеться, зокрема, про: а) відсутність у судді (внаслідок тимчасового відсторонення на певний період чи закінчення терміну, на який його призначали) повноважень здійснювати правосуддя; б) якщо в суді через відсутність суддів правосуддя не здійснюють.

Досягнення окресленої мети зумовило потребу у з'ясуванні правової природи звернення судового рішення до виконання. Така потреба також пов'язана зі сформульованим припущенням про можливість видачі та підписання виконавчих документів посадовими особами суду, яке в подальшому спростоване шляхом обґрунтування процесуальної, а не адміністративної природи правовідносин, що виникають у процесі врегулювання судом питань, пов'язаних із виконанням судових рішень.

На підставі системного аналізу положень чинного законодавства зроблено висновок, що: а) у разі, якщо суддя, який розглядав справу у складі суду першої інстанції, тимчасово відсторонений від здійснення правосуддя або ж якщо у такого судді закінчиться термін повноважень, на який його було призначено, а у відповідному суді є судді, які вправі здійснювати правосуддя, то такі справи для розв'язання питання про звернення до виконання постановленого у них судового рішення за вмотивованим розпорядженням керівника апарату суду передають для повторного автоматизованого розподілу справ у порядку ч. 7 ст. 33 Цивільного процесуального кодексу (ЦПК). Виконавчий лист у такому разі підписує той суддя, який був визначений за наслідками такого розподілу; б) у разі ж, якщо в суді відсутні судді, уповноважені на здійснення правосуддя (незалежно від того, чи є у суді судді, які займають адміністративні посади), або якщо в суді відсутні судді та правосуддя не здійснюється, справу для врегулювання питання про звернення судового рішення до виконання слід передавати на розгляд іншому суду на підставі п. 2 ч. 1 ст. 31 ЦПК в порядку ч. 4 ст. 31 ЦПК.

Ключові слова: суд, виконання судового рішення, звернення рішення до виконання, склад суду, повноваження судді, видача виконавчого документа, припинення роботи суду.

Вступ. Численні заходи, спрямовані на реформування судової влади в Україні, які відзначаються хаотичністю й неузгодженістю, негативно позначилися на сфері кадрового забезпечення діяльності судів, що загострило проблему доступу до правосуддя в державі. Із припиненням діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України зупинилися процеси добору суддів. Незавершені процедури кваліфікаційного оцінювання представників суддівського корпусу унеможливили виконання ними своїх повноважень зі здійснення правосуддя. Водночас нестабільність у сфері законодавчого регулювання матеріального забезпечення суддів й організації органів суддівського врядування, високі показники навантаження та політика делегітимації судової влади зумовили значний вплив досвідчених суддівських кадрів. Судді масово йдуть у відставку, що "знекролює" судову систему.

Зазначене доволі яскраво демонструє статистика. За наявними даними впродовж 2020 р. майже вдвічі більше суддів, порівняно з 2019 р., скористалися своїм правом на відставку. У середньому у 2020 р. Вища рада правосуддя (ВРП) звільняла у відставку близько 20 суддів щомісяця. Станом на початок жовтня 2021 р. за 2021 рік ВРП було звільнено у відставку вже 157 суддів [1].

Цей процес відбувається на тлі інших статистичних даних. За інформацією ВРП у судах не заповнені понад 2 тис. вакансій, не завершені процедури кваліфікаційного оцінювання становно понад 2 тис. суддів, що загострює наявний кадровий дефіцит у судах і внаслідок чого в Україні не здійснюється правосуддя у восьми місцевих

судах. "Отже, близько 136,7 тис. громадян залишаються без доступу до правосуддя" [2].

Слід зробити невеличкий відступ і зауважити, що в переважній більшості "доступність правосуддя", як категорія науки про судоустрій, розглядається науковцями крізь призму різноманітних елементів (правових, економічних, соціальних), або ж шляхом аналізу наявних у цій сфері перешкод. З огляду на це сталою змісту зазначеного поняття в теорії не існує. Водночас загальноприйнятим є підхід, за якого "доступність правосуддя" в будь-якій інтерпретації передбачає два блоки: *організаційний* (судоустрійний) і *функціональний* (судочинний). Організаційний аспект доступності правосуддя охоплює питання організації судоустрою в державі таким чином, щоб особа безперешкодно могла реалізувати своє право на судовий захист у сенсі:

- територіальної доступності суду (приміщення суду оптимально наближені);
- фізичної доступності суду (безперешкодний і зручний доступ до приміщення суду);
- інформаційної доступності суду (наявність необхідної інформації про суд і правила звернення);
- забезпечення кваліфікованого суддівського корпусу;
- матеріально-технічного забезпечення роботи суду тощо.

Функціональний аспект доступності правосуддя оцінюють, щонайменше, крізь призму:

- економічної доступності (обґрунтовано необхідний розмір судових витрат, зокрема й судового збору);

- темпоральної доступності (розумний термін розгляду справи);
- інформаційної доступності (доступ до матеріалів справи, інформації про справу та судові рішення);
- ефективності судового процесу (його "простота" та реальність виконання судового рішення) тощо.

Подане розмежування є досить умовним, оскільки організаційні та функціональні аспекти доступності правосуддя є взаємопов'язаними та взаємообумовленими, а зазначені чинники не вичерпують себе [3]. Якраз це і демонструє проблема нестачі суддів із повноваженнями, що, як організаційна перепона, призводить до функціональних: неспроможності забезпечити розумність термінів розгляду справ й ефективність судового захисту. Остання стосується, зокрема, питання звернення до виконання судових рішень, що регулюється процесуальним законодавством і належить до повноважень судді.

Мета нашої статті – дати відповідь на питання, як має врегулюватися ситуація зі зверненням судового рішення до виконання у випадку відсутності в судді, який виніс рішення, повноважень здійснювати правосуддя.

Щоб досягти заявленої мети, ми використаємо загальний діалектичний метод наукового пізнання, що дозволить з'ясувати правову природу повноважень щодо звернення судових рішень до виконання, а також логіко-структурний метод і метод системного аналізу, які сукупно забезпечать пошук відповіді на окреслене питання у площині судоустрійних і процесуальних норм. Для вироблення ймовірних варіантів урегулювання окресленої проблеми нами також буде застосовано метод моделювання.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж вдатися до аналізу проблеми, варто визначити два вихідні положення нашого дослідження:

- Відповідно до положень процесуальних кодексів, зокрема ст. 431 ЦПК України, ст. 327 Господарського процесуального кодексу України (ГПК), ст. 373 Кодексу адміністративного судочинства (КАС) України, звернення судових рішень до виконання відбувається шляхом видачі **судом, що розглядав справу як суд першої інстанції**, виконавчого документа – виконавчого листа (у цивільному й адміністративному судочинстві), наказу (у господарському судочинстві).

- Відсутність у судді, який виніс рішення у справі, повноважень здійснювати правосуддя може передбачати різну модифікацію обставин, що можуть мати значення в контексті пошуку шляхів урегулювання проблеми. Серед таких:

- якщо в судді відсутні повноваження здійснювати правосуддя внаслідок тимчасового відсторонення на певний період або внаслідок закінчення терміну, на який його призначали;
- якщо в суді відсутні судді, уповноважені здійснювати правосуддя, проте є ті, які займають адміністративні посади в суді;
- якщо в суді відсутні судді та правосуддя не здійснюється.

Поєднання цих двох положень першочергово спонукає нас до роздумів про правову природу повноважень суду щодо звернення судового рішення до виконання. Чи можна їх розглядати як такі, що пов'язані з належною організацією роботи суду, а відтак, чи можуть їх вважати адміністративними повноваженнями, а тому здійснюватися головою суду (його заступником)? Адже тривалий час (до 2019) діяла норма Інструкції з діловодства і місцевих загальних судах, апеляційних судах областей,

апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ, яка передбачала, що "виконавчі листи підписуються суддею, що головує, а за його відсутності – головою суду чи його заступниками" [4]. Чи такий шлях урегулювання проблеми є хибним і відповідь лежить лише у площині процесуальних норм, складу суду з розв'язання відповідних процесуальних питань і територіальної юрисдикції (підсудності) їхнього врегулювання?

Правова природа звернення судового рішення до виконання. Питання про правову природу повноважень суду щодо звернення судового рішення до виконання – видачі виконавчого документа (виконавчого листа, наказу), що є початковим етапом стадії виконання судових рішень, нерозривно пов'язане із правовою природою правовідносин, що виникають у процесі примусового виконання судових рішень, і яка у вітчизняній науці дискутується протягом тривалого часу.

Висловлюють, наприклад, думки і про адміністративну природу відповідних правовідносин, і про їхню судову процесуальну природу, і про самостійну галузеву природу. Зокрема, відомий вітчизняний процесуаліст М. Штефан дотримувався позиції, що виконавче провадження є адміністративним процесуальним правовим засобом, який забезпечує виконання рішень судових та інших органів [5, с. 3].

Схожої позиції дотримувалася С. Щербак, на думку якої виконавче провадження перебуває у сфері дії адміністративного процесу, оскільки державна виконавча служба входить до структури Міністерства юстиції України та є органом виконавчої влади, а державний виконавець має правовий статус державного службовця. Отож, вважає дослідниця, правовідносини, що виникають під час проведення виконавчих дій, слід визначати як адміністративно-процесуальні [6, с. 7–8].

Нині є чимало прихильників у підході, започаткованому представниками науки цивільного процесу радянської доби (М. Юков, В. Шерстюк), щодо формування самостійної галузі права – виконавчого права. Відносини, що виникають із виконання рішення юрисдикційних органів, вважав М. Юков, є предметом регулювання самостійної галузі права – виконавчого права, що має власні принципи, особливий метод правового регулювання та положення, що пронизують усю галузь [7].

У сучасній інтерпретації зазначена ідея про самостійну галузеву природу відносин, що виникають у процесі примусового виконання судових рішень, оформилася у пропозицію окремих дослідників щодо виокремлення такої галузі права, як виконавчий процес [8].

Водночас у наукових дослідженнях нині продовжує розвиватися наукова позиція про приналежність виконання судових рішень до судового (цивільного, господарського, адміністративного) процесу, яку можна вважати традиційною. Наприклад, цивільний процесуальний характер виконавчого провадження обґрунтовує В. Прутулак, на думку якого "виконавче провадження можна назвати стадією цивільного процесу, оскільки воно є органічним продовженням попередніх судових етапів, як і всіх інших процесуальних дій, що передували виконавчому провадженню" [9, с. 40].

За дещо іншого підходу, сформульованого О. Вербою-Сидор, правову природу виконавчого провадження визначає сукупність двох критеріїв: за місцем у юридичному процесі виконання судових рішень у цивільних справах є стадією цивільного процесу, а за місцем у

системі права виконавче провадження є комплексним міжгалузевим інститутом [10, с. 3].

Проте якими б полярними не були погляди науковців, безспірним нині у науці є те, що відносини щодо врегулювання судами окремих процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень, є судовими процесуальними за своїм змістом, оскільки виконання рішення – заключним етапом юрисдикційної діяльності суду із захисту прав й інтересів осіб, без якого попередні етапи такої діяльності втрачають свій сенс, а правосуддя перетворюється на ілюзію. Зазначений підхід став усталеним завдяки послідовному розвитку практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що справила значний вплив на формування і національного законодавства, і наукової доктрини в питанні розвитку організації системи органів та процедур виконання судових рішень.

Варто лише зауважити, що перше пілотне рішення, винесене ЄСПЛ проти України, стосувалося системної для нашої держави проблеми невиконання судових рішень. Це рішення, винесене у справі "Юрій Миколайович Іванов проти України", увело в нашу правову реальність догму, що "право на суд, захищене ст. 6, було б ілюзорним, якби національна правова система Високої Договірної Сторони дозволяла, щоб остаточне, обов'язкове до виконання судові рішення залишалось невиконаним на шкоду будь-якій зі сторін... Ефективний доступ до суду передбачає право на виконання судового рішення без невинуватих затримок" [11]. Водночас у рішенні ЄСПЛ "Горнсбі проти Греції", у якому зазначена догма першопочатково отримала своє закріплення, також акцентовано, що виконання рішення, винесеного будь-яким судом, слід розглядати як невід'ємну частину "судового процесу" для цілей ст. 6 Конвенції [12].

Окремо слід звернути увагу, що відповідні правовідносини з розв'язання судами процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, зокрема й звернення судових рішень до виконання, урегульовані процесуальним законодавством (ЦПК, ГПК та КАС), що вказує на їхню процесуальну природу. Розділ VI ЦПК, наприклад, має назву "Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)". Отже, жодних підстав вважати їх непроцесуальними немає. Із цих же підстав не можна вважати їх організаційними чи управлінськими. Це також випливає з положень Закону України "Про судоустрій і статус суддів", що наділяє організаційними й управлінськими повноваженнями суддів, які займають адміністративні посади в суді – голови суду та його заступника. Ці повноваження сукупно прийнято вважати адміністративними повноваженнями, тобто такими, що належать керівнику (термін "адміністративний" в етимологічному розумінні означає властивий адміністратору, організаторський, а "адміністратор" – керівник установи, організації, підприємства) [13], оскільки їхня реалізація є необхідною умовою ефективної роботи суду. Перелік питань, що належать до адміністративних повноважень голови місцевого суду, який передбачено у ст. 24 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", є невичерпний. Проте їхню правову природу зумовлюють відносини, які виникають у суді й потребують координації дій та організаційної злагодженості у сфері управлінської, кадрової політики, розв'язання питань матеріально-технічного характеру тощо [14, с. 116], і безпосередньо не стосуються юрисдикційної діяльності суду.

Отже, діяльність суду під час урегулювання питань, пов'язаних із виконанням судових рішень, визначених у

процесуальному законодавстві, зокрема і звернення судового рішення до виконання, є нічим іншим, як складовою процесу відправлення правосуддя у відповідних (цивільних, господарських, адміністративних) справах та має здійснюватись судами тільки у складі тих суддів, які вправі здійснювати правосуддя.

Звернення до виконання судового рішення за відсутності у складу суду повноважень здійснювати правосуддя. Аналіз положень розд. VI ЦПК та V ГПК свідчить про те, що процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних і господарських справах, зазвичай урегульовують суди, які розглядали справу як суд першої інстанції, якщо інше не визначено положеннями цих розділів (ст. 446 ЦПК, ст. 338 ГПК). Водночас окремі положення ЦПК передбачають урегулювання певних процесуальних питань й іншими судами.

Наприклад, *розшук боржника або дитини, привід боржника оголошуються за місцем виконання рішення або за останнім відомим місцем проживання (перебування) боржника або дитини чи місцезнаходженням їхнього майна, або за місцем проживання (перебування) стягувача* (ч. 1 ст. 438 ЦПК). *Питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника – фізичної особи або особи, у якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи або судом, який ухвалив рішення за поданням державного виконавця, приватного виконавця* (ч. 1 ст. 439 ЦПК).

Отже, законодавець не пов'язує імперативно врегулювання усіх процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень, саме із судом, що постановив рішення як суд першої інстанції, дозволяючи вирішувати окремі з них або ж узагалі іншим судам, або ж альтернативно як судам, які розглядали справу як суд першої інстанції, так й іншим судам. Відповідно, із цього випливає й те, що і склад суду, який їх вирішує, не обов'язково має бути аналогічним тому складу суду, що постановив рішення як суд першої інстанції. Уживання у положеннях розд. VI ЦПК та V ГПК словосполучення "суд, який розглядав справу як суд першої інстанції" стосується територіальної юрисдикції (підсудності) цих справ, а не складу суду.

Зауважимо, що на практиці такого підходу не завжди дотримуються. Зокрема, якщо процесуальне питання, пов'язане з виконанням судового рішення, розв'язується судом, що розглядав справу як суд першої інстанції, то його врегулювання зазвичай відбувається в тому ж складі суду. Зазначене випливає з відповідних норм Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 02.04.2015 № 25.

Наприклад, підп. 2.3.44 Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 02.04.2015 № 25, передбачає, що *раніше визначеному в судовій справі головному судді (судді-доповідачу) передають також: судові справи, за якими надійшли заяви (клопотання), пов'язані із виконанням судових рішень, передбачені ст. 368–373, 378 ЦПК України, ст. 117, 119–121, 121-2, 122 ГПК України, ст. 259–264, 267 (крім частини дев'ятої ст. 267) КАС України, розд. 8 Кримінального*

процесуального кодексу України, ст. 304 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴ [15].

Вважаємо, що за такого підходу існує невідповідність підп. 2.3.44 Положення про автоматизовану систему документообігу суду положенням процесуального законодавства щодо автоматизованого розподілу справ у судах, (напр., ст. 14 ЦПК), оскільки процесуальне законодавство прямо не передбачає зазначеного.

З положень ЦПК і ГПК натепер чітко видно, що аналогічним складу суду першої інстанції має бути лише склад суду у процесі врегулювання питання щодо звернення судового рішення до виконання – тобто питання щодо видачі та підписання суддями виконавчого документа. Вважаємо за доцільне продемонструвати це на прикладі цивільного судочинства.

Відповідно до ч. 1 ст. 431 ЦПК виконання судового рішення здійснюють на підставі виконавчого листа, виданого судом, що розглядав справу як суд першої інстанції.

Виконавчі листи в електронній формі викладають з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, оприлюднюють у порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), та підписують електронним підписом судді (у разі колегіального розгляду – електронними підписами всіх суддів, які входять до складу колегії).

Отже, із зазначених положень законодавства чітко видно, що виконавчий лист має бути підписаний фактично тим суддею, який постановив судові рішення. Таке врегулювання правовідносин приводить також до висновку, що видача виконавчого листа лежить у площині процесуальної діяльності зі здійснення правосуддя та має здійснюватися тільки судом, а не посадовими особами суду, як-от, наприклад, голова суду, заступник голови суду чи керівник апарату тощо. Проте в разі, якщо суддя, який входить до складу суду під час розгляду справи в першій інстанції, з якихось причин не вправі здійснювати правосуддя, то виникають процесуальні ускладнення у видачі такого листа. Такими причинами, зокрема, можуть бути й тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, закінчення в судді терміну повноважень, на який його було призначено тощо.

Вважаємо, що за наявності зазначених обставин проблему слід розв'язувати через застосування положень законодавства щодо визначення складу суду.

Частина 7 ст. 33 ЦПК передбачає, що *невирішені судові справи за вмотивованим розпорядженням керівника апарату суду, які додають до матеріалів справи, передають для повторного автоматизованого розподілу справ лише в разі, коли суддя (якщо справу розглядають одноособово) або суддя-доповідач зі складу колегії суддів (якщо справу розглядають колегіально) у передбачених законом випадках не може продовжувати розгляд справи більше чотирнадцяти днів, що може перешкодити розгляду справи в терміни, встановлені цим Кодексом.*

Оскільки звернення судового рішення до виконання (виданого у справі виконавчого листа) у таких справах не відбулося, то їх не можна вважати вирішеними. Че-

рез це до таких справ цілком обґрунтованим у цьому аспекті є застосування ч. 7 ст. 33 ЦПК.

У зв'язку із цим, за наявності таких обставин, як тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, закінчення в судді терміну повноважень, на який його було призначено (а всі вони, очевидно тривають більше чотирнадцяти днів), та в разі наявності в суді інших суддів, які вправі здійснювати правосуддя, для розв'язання питання про звернення судового рішення до виконання справи, за вмотивованим розпорядженням керівника апарату суду, мають передати для повторного автоматизованого розподілу справ. Видачу ж та підписання виконавчого листа має здійснювати суддя, визначений за наслідками автоматизованого розподілу. Аналогічний висновок дозволяє зробити й ч. 1 ст. 33 ЦПК (визначення складу суду), відповідно до якої *визначення судді, а в разі колегіального розгляду – судді-доповідача для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час реєстрації документів, зазначених у ч. 2 ст. 14 цього Кодексу, а також в інших випадках визначення складу суду на будь-якій стадії судового процесу, з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та у хронологічному порядку надходження справ.*

Звернення до виконання судового рішення за відсутності в суді суддів, уповноважених здійснювати правосуддя. У разі, якщо в суді немає суддів, які вправі були б здійснювати правосуддя, та з огляду на процесуальний характер повноважень з підписання та видачі виконавчого листа тільки суддею, який управі здійснювати правосуддя (а не суддею, який займає адміністративну посаду в суді, керівником апарату тощо), виникає необхідність територіальної зміни суду, що вирішує відповідне питання. Отже, питання щодо складу суду під час розв'язання питання щодо звернення судового рішення до виконання переходить вже у площину питання щодо зміни територіальної юрисдикції (підсудності) справи – передачі справи з одного суду до іншого. Зазначене питання врегульовується, зокрема, й у цивільному судочинстві ст. 31 ЦПК.

Відповідно до ч. 1 ст. 31 ЦПК суд *передає справу на розгляд іншому суду, якщо:*

- *справа належить до територіальної юрисдикції (підсудності) іншого суду;*
- *після задоволення відводів (самовідводів) чи з інших підстав неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи;*
- *ліквідовано або з визначених законом підстав припинено роботу суду, що розглядає справу.*

Щодо випадків, які аналізуємо, то, на перший погляд, прийнятними для застосування є п. 2 та п. 3 ч. 1 ст. 31 ЦПК. Однак слід звернути увагу на таке: відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 31 ЦПК справу передають на розгляд до іншого суду в разі ліквідації суду, що розглядав справу, або якщо припинено його роботу з підстав, визначених законом. Такі підстави передбачені в Законі України "Про судоустрій і статус суддів". Зокрема, ч. 7 ст. 147 цього закону передбачає, що робота суду може бути припинена за рішенням ВРП, яке ухвалюють за поданням Голови Верховного Суду у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями або іншими надзвичайними обставинами. Отже, суд, який розглядав справу, вважатимуть таким, що припинив свою роботу, лише у випадку наявної сукупності двох чинників:

⁴ Перелік статей ЦПК, ГПК та КАС у підп. 2.3.44 Положення про автоматизовану систему документообігу суду наведено відповідно до попередньої редакції ЦПК, ГПК та КАС, що врегульовують особливості вирішення судами процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень.

- законодавчо визначених підстав припинення роботи суду (чинник матеріального характеру),
- дотримання передбаченого алгоритму та відповідного рішення ВРП про припинення роботи суду (чинник процедурного характеру).

З огляду на зазначене, у розумінні судоустрійного законодавства не можна вважати такими, що припинили свою роботу, суди, що не працюють із причин, хоч й об'єктивного характеру, проте щодо яких відсутнє рішення ВРП про припинення їхньої роботи.

В інформаційному просторі, наприклад, можна зустріти повідомлення такого змісту: "Вільногірський міський суд Дніпропетровської області повідомляє про припинення роботи суду на невизначений строк у зв'язку з відключенням електропостачання приміщення суду внаслідок відсутності коштів на оплату електричної енергії" [16]. У цьому випадку використання фрази "припинення роботи суду", на нашу думку, є некоректним і таким, що вводить в оману, внаслідок чого може бути порушено право осіб на судовий захист.

Відсутність у суді суддів, уповноважених здійснювати правосуддя, не можна оцінювати як "інші надзвичайні обставини" та як підставу для припинення роботи суду в розумінні ч. 7 ст. 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів". Якщо звернутися до Порядку відрядження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації (як тимчасового переведення), затвердженого рішенням ВРП 24.01.2017 № 54/0/15-17, то відповідно до його ч. 1 розд. II розмежують такі підстави для відрядження судді, як:

- неможливість здійснення правосуддя у відповідному суді;
- припинення роботи суду у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами [17].

Іншими словами, підстави для припинення роботи суду, визначені у ч. 7 ст. 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів", а саме: *стихийне лихо, військові дії, заходи щодо боротьби з тероризмом, інші надзвичайні обставини*, не поглинають таких обставин, як *неможливість здійснювати правосуддя у відповідному суді через відсутність уповноважених на це суддів*.

У будь-якому разі, слід ще раз наголосити, що без відповідного рішення ВРП про припинення роботи суду суд не можна вважати таким, що припинив роботу.

Отже, повертаючись у площину процесуального законодавства, у разі, якщо в суді відсутні судді, які вправі здійснювати правосуддя, що унеможлиблює автоматизований розподіл справ, слід вести мову лише про підставу для передачі справи на розгляд іншому суду, передбачену п. 2 ч. 1 ст. 31 ЦПК, оскільки неможливо утворити новий склад суду для розв'язання процесуального питання, пов'язаного з виконанням судового рішення.

Передача справи з підстави, передбаченої п. 2 ч. 1 ст. 31 ЦПК, здійснюється на підставі розпорядження голови суду на розгляд суду, найбільш територіально наближеного до цього суду (ч. 4 ст. 31 ЦПК).

Висновки. Проведений у межах цієї публікації системний аналіз положень процесуального та судоустрійного законодавства, практики ЄСПЛ і рішень органів суддівського врядування та самоврядування дозволив дійти певних висновків, що мають практичне спрямування, а саме:

- Звернення судового рішення до виконання, яке полягає у видачі судом, що розглядав справу як суд першої інстанції, виконавчого документа, а також діяль-

ність суду з розв'язання питань, пов'язаних із виконанням судових рішень, визначених у процесуальному законодавстві, є нічим іншим, як складовою процесу управління правосуддя у відповідних (цивільних, господарських, адміністративних) справах та має здійснюватися судами тільки у складі тих суддів, які вправі здійснювати правосуддя.

Видача та підписання виконавчих документів (виконавчих листів, наказів) не входить до адміністративних повноважень і не може здійснюватися посадовими особами суду (головою суду чи його заступником, керівником апарату суду).

- У разі, якщо суддя, який розглядав справу у складі суду першої інстанції, тимчасово відсторонений від здійснення правосуддя або ж якщо в такого судді закінчився термін повноважень, на який його було призначено, а у відповідному суді є судді, які вправі здійснювати правосуддя, то такі справи для врегулювання питання про звернення до виконання постановленого у них судового рішення за вмотивованим розпорядженням керівника апарату суду передають для повторного автоматизованого розподілу справ у порядку ч. 7 ст. 33 ЦПК. Виконавчий лист у такому разі підписує той суддя, який був визначений за наслідками такого розподілу.

- У разі ж, якщо в суді відсутні судді, уповноважені на здійснення правосуддя (незалежно від того, чи є в суді судді, які займають адміністративні посади), або якщо в суді відсутні судді та правосуддя не здійснюється, то справу для розв'язання питання про звернення судового рішення до виконання слід передавати на розгляд іншому суду на підставі п. 2 ч. 1 ст. 31 ЦПК у порядку ч. 4 ст. 31 ЦПК.

Список використаних джерел

1. "Відчуття невизначеності": чому судді вирішили масово йти у відставку. *Судово-юридична газета*. 07.10.2021. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/216106-vidchuttya-neviznachnosti-chomu-suddi-virishili-masovo-yti-u-vidstavku> (дата звернення 04.01.2022).
2. Судова реформа: ВРП заявляє, що міжнародні представники ігнорують комісію з обрання до ВВКС. *Українформ*. 26.10.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3339445-sudova-reforma-vrp-zaavlae-so-miznarodni-predstavniki-ignorut-komisiu-z-obranna-do-vvks.html> (дата звернення 04.01.2022).
3. Хотинська-Нор О.З. Доступність правосуддя у контексті судової реформи. *Актуальні проблеми судово-правової реформи* : мат. круглого столу (Одеса, 18 жовтня 2019 р.). Одеса : Фенікс, 2019. С. 12–15. URL: https://drive.google.com/open?id=1GB4gFq_C03_Q55v79qjCWSSXAKDN8AGw (дата звернення 04.01.2022).
4. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної республіки Крим та Вищому спеціалізованому суду з розгляду цивільних і кримінальних справ: наказ Державної судової адміністрації України. 17.13.2013. № 173. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13#Text> (дата звернення 04.01.2022).
5. Штефан М.Й., Омельченко М.П., Штефан С.М. Виконання судових рішень : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 320 с.
6. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
7. Юков М.К. Теоретические проблемы системы гражданского процессуального права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Свердловск, 1982. 28 с.
8. Фурса С.Я., Снідевич О.С. Міжгалузеві зв'язки виконавчого провадження із господарським судочинством: проблеми науки, виконавчої та судової практики (у контексті необхідності виокремлення нової галузі правової науки – виконавчого процесу). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. № 2. С. 19–23.
9. Припуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 205 с.
10. Верба-Сидор О.Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
11. Case of Yuriy Nikolayevich Ivanov v. Ukraine (Application no. 40450/04). 15.10.2009. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%3A%3Atext%3A>

